

CARL RUDBECK om

kultursubventioner

Patrick Buchanan är en tuff, aggressiv och intelligent amerikansk skribent (och ibland presidentkandidat) ganska långt ute på högerkanten. Han har många åsikter som jag finner både felaktiga och motbjudande, till exempel hans motvilja mot frihandel. Den som har kabel-tv kan ofta se honom som en alltid hörvärd deltagare i The McLaughlin Group som sänds på lördagarna på CNBC.

Om Buchanan ännu inte har förstätt frihandelns välsignelser så han i gengäld bättre än de flesta förstätt det här med kultur. För rätt länge sedan uttryckte han det så här: "Culture is the Ho Chi Minh trail of power; you surrender that province and you lose America."

För läsare med dåligt historiskt minne kan nämnas att Ho Chi Minhleden var den väg som Nordvietnam använde för att infiltrera Sydvietnam med soldater och vapen; det var genom den vägen som Sydvietnam förlorades till kommunismen.

Men inte är kultur så viktigt hör jag många invända. Det är ekonomi och sociala frågor som avgör ett lands väl och ve medan kultur är liktydigt med eller mindre oförarglig underhållning. På denna punkt tycks Karl Marx gamla tanke om att den ekonomiska basen styr överbyggnaden dit kulturen räknas omfattas av fler än kvarvarande marxister.

BUCHANAN INSER ATT så inte är fallet utan att kulturen är en dynamisk drivkraft och ett slags ideologiskt laboratorium där idéer och tankar som en gång skall bli viktiga först utarbetas. I den mån det alls finns något som kan kallas tidsanda (och det tror jag att det gör) så märks den först i kulturen, inom konst, musik, film och litteratur. Här kan man experimentera med modeller och framföra idéer som vid första men kanske inte vid andra eller tredje anblicken tycks omöjliga att förverkliga.

Långt innan franska revolutionen bröt ut hade en liten grupp av radikala författare, les philosophes, börjat fundera på hur ett demokratiskt och egalitært samhälle skulle se ut. Det var i mer eller mindre förbjudna skrifter som revolutionens ideal först skisserades. Den gamla ordningens män förstod hur viktig kulturen var eftersom de gjorde sitt bästa för att förfölja varje tecken på upplysning genom att bränna böcker, fängsla eller på andra sätt trakassera författare med demokratiska övertygelser.

Och visst är det slående att när diktatorer till höger eller till vänster griper makten så brukar det vanligen höra till deras första åtgärder att skaffa sig kontroll över kulturen. Världsfrånvända centrallyriker och utopiska romanförfattare kan nämligen vara farliga genom att vägra att rätta sig efter verkligheten eller envist vägra att följa överhetens edikt. Begär det omöjliga, stod det målat på väggarna i Paris under de glada dagarna i maj 68 och just det är ett bra motto för kulturen.

DESSA DIKTATORER som brutalt kväser all fri kultur är inte bara brottsliga utan dessutom ganska korkade. Det finns ju bättre sätt att kontrollera kulturen, att snöpa den och göra den ofarlig. Och det är det sätt som sedan länge praktiserats i Sverige, det vill säga att göra den statssubventionerad, att vänja konstnärer av med tanken på att de skall klara sig på marknaden och istället vänja dem till tanken att de skall få bidrag av staten. Det är ju ett mycket mer civiliserat sätt att skaffa sig en foglig kultur. I ett sådant kulturklimat vet alla konstnärer precis hur man skall bära sig åt för att maximera stipendiekakan, vad man skall säga och uttrycka, och vad man absolut inte får säga.

Det går förvisso inte att tala om censur – ingen brutal statsmakt stoppar och straffar förgripliga tankar. Men nog kan man tala om en smygande självcensur där var och en vet vad som går hem i de nämnder som delar ut stöd. Det är inte så enkelt att författare och konstnärer skapar med tanke på just den eller den nämnden utan snarare en långsam och opersonlig likriktning av hela kulturklimatet där ingen längre vill vara kontroversiell annat än på de gamla vanliga och numera helt ofarliga sätten som det modernistiska avantgarder nu har hållit på med i snart hundra år.

Carl Rudbeck (carlr@timbro.se) är redaktör för nättidskriften Smedjan.